

Husitská historiografie

Kroniky a anály z doby husitské byly vydány Václavem Novotným ve FRB VIII (1932), díla Vavřince z Březové vydal Jaroslav Goll ve FRB V (1893), některá v našem prostředí nevydaná díla můžeme najít u Konstantina Höflera ve *Fontes rerum Austriacarum, Scriptores* I, VI, VII, 1856-1866 (např. Mikuláš Biskupec z Pelhřimova). Staré letopisy české, vydané 1829 F. Palackým, jsou nově vydávány ve FRB, Nova series.

Historiografické dílo Vavřince z Březové

Vavřinec z Březové se narodil roku 1370 nebo 1371. Studoval artistickou fakultu, první titul – bakaláře svobodných umění – získal roku 1389. Roku 1394 se stal magistrem svobodných umění a poté začal studovat na právnické univerzitě, kterou zřejmě nedokončil. Finančně byl zajištěn příjmy z církevních beneficíí, která (ač nebyl knězem) začal získávat již před svým 20. rokem. Jako nižší šlechtic (přídomek Březová se snad vztahuje k Březové u Kutné Hory) působil na dvoře krále Václava IV., kde se začal uplatňovat i literárně, ať už šlo o jeho překladové práce (*Snář* a *Cestopis tzv. Mandevilly*) nebo o nedokončenou *Světovou kroniku*. Od 20. let 15. století můžeme sledovat, že měl politicky blízko k Novému Městu pražskému, a tak je velmi pravděpodobná zpráva, že zde působil jako písař. Ze 30. let jsou známy jeho univerzitní aktivity, ať už šlo o účast na deputaci univerzity k poslům basilejského sněmu, nebo poslední zprávu o Vavřincovi z roku 1437 v univerzitní instrukci pro posly k basilejskému koncilu.

Vlastní literární tvorba Vavřincova zahrnuje díla exegetická (komentář na sedm kajících žalmů) a liturgická (sbírka kanonických hodin), nejvýznamnější z jeho literární činnosti jsou jeho díla historiografická: *Husitská kronika* a básnická skladba *Carmen insignis Corone Bohemie* (Píseň o vítězství u Domažlic).

V *Husitské kronice*, díle s prostým latinským názvem *Chronica* Vavřinec popsal události od roku 1414 v Čechách (počátky přijímání pod obojí způsobou) a v Kostnici (kauza M. Jana Husa a M. Jeronýma Pražského, volba nového papeže) a pak velmi podrobně zachytil děje od roku 1419 minimálně až po prosinec 1421, kdy vyprávění o bojích před Kutnou Horou bylo v obou redakcích spisu ukončeno uprostřed věty. Pro počátky husitství se tak stala základním pramenem, protože celou řadu událostí nemáme jinými prameny zachycenou. Doba vzniku díla známa není, názory historiků se pohybují v širokém rozmezí konce druhého desetiletí XV. století a rokem 1444. M. Bláhová řadí vznik první redakce ke konci 20. let, druhou redakci před bitvu u Lipan.

Bartošek z Drahonice (Drahenic) (* asi 80. léta 14. stol., † mezi léty 1443-1445): **Kronika**

Nižší šlechtic, jeho rod pocházel z jižních Čech, pravděpodobně z Drahenic u Březnice (nebo z Drahonice u Vodňan). Držel karlštejnský manský statek. Roku 1408 pobýval v Itálii. O jeho vzdělání nemáme žádné zprávy.

Jako man královského statku byl přívržencem krále Zikmunda. R. 1421 účastní se obrany Pražského hradu, pak bojů na Karlštejnku. Vojenskou službu opustil r. 1426 pro oční

chorobu. Poté se věnoval sepisování kroniky. Od r. 1445 o něm nemáme zprávy. Veškeré informace o Bartoškovi čerpáme z jeho kroniky (včetně údajů o jeho rodině).

Bartošek byl především válečníkem, a tak ho nejvíce zajímají vojenské události. Nejvíce pozornosti věnuje událostem na Karlštejnsku. Poslední zápis pochází z roku 1443, poté zřejmě Bartošek umírá.

Kronika je psána latinou téměř až barbarskou. Jeho dílo má ale značnou pramennou hodnotu, protože rozlišoval mezi tím, co sám zažil, a tím, o čem se pouze doslechl. Třebaže byl katolíkem, nepodlehł stranickosti, dokázal psát objektivně. Nedokázal si ale poradit s chronologickou stránkou díla – některé události zmiňuje na více místech. K dílu jsou v rukopisu přidány dodatky pro léta 1310-1468. Některé z nich napsal Bartošek.

Kronika vydána Jaroslavem Gollem in: FRB V (1893)

Kronika velmi pěkná o Janu Žižkovi, družiníku krále Václava IV.

Drobné staročeské dílo, vzniklé na oslavu památky Jana Žižky. Jde vlastně o první Žižkovu biografii. Autora neznáme. Na dobu vzniku existovaly dva různé názory: o brzkém vzniku díla (1434-1436) byl přesvědčen Václav Novotný, pozdní vznik díla (přelom 15. a 16. století) prosazoval Josef Pekař. Dnes jsou tyto názory překonány. Další historikové uvažují o závěru doby poděbradské.

Autor díla se opíral o kroniku Vavřince z Březové, znal i hradeckou větev Starých letopisů českých.

Neznámý autor byl umírněným husitou, který s největší pravděpodobností pocházel z východních Čech.

Dílo obsahuje řadu chronologických omylů, autorovi šlo spíše o oslavné dílo beletristické než o přesné dílo historické.

Poslední vydání kroniky pořídil Jaroslav Šůla: Kronika velmi pěkná o Janu Žižkovi, čeledínu krále Václava, Hradec Králové 1979."

Deník táborského kněze o jednání basilejského koncilu

Podrobný popis vystoupení husitů v Basileji r. 1433 podává anonymní deník, který vedl neznámý kněz z okruhu blízkého Prokopu Holému.

Dílo objevil F. Palacký, který se domníval, že je napsal sirotčí kněz Petr ze Žatce. Dnes je tento názor již překonaný.

Staré letopisy české

Od roku 1829, kdy značnou část z nich vydal F. Palacký ve 3. dílu *Scriptores rerum Bohemicarum*, se takto nazývá svod řady rukopisů, které zachycují události od konce 14. století až do 2. poloviny 20 let 16. století. Palacký označil použité rukopisy velkými písmeny A-O a jejich varianty písmeny malými. Po nález nových rukopisů bylo v tomto označování pokračováno. Dnes je známo 34 rukopisů. Staré letopisy navazují na latinský spis *Chronica Bohemorum*, stručnou latinskou kompilaci ve formě letopisných zápisů, které zachycují události od příchodu praotce Čecha až do roku 1416. Na počátku tohoto spisování stojí neznámý husitský měšťan ze Starého Města pražského, který navázal na *Chronica Bohemorum* a zachytil události let 1419-1432, opět latinsky. Takto vznikl přehled české historie, který byl přeložen do češtiny a dále ve formě análů doveden do r. 1440. V letech 1459-1460 bylo toto dílo přepracováno v kroniku snad Matějem Loudou z Chlumčan nebo jiným kališnickým pražanem. Vytvořil tak českou kroniku psanou v utrakvistickém duchu, na kterou navazovali další autoři, kteří dovedli zápisky až do roku 1527. Tento text ale není jednotnou řadou zachycující sled událostí, protože k němu byly přidávány zápisky různého charakteru, ať už to bylo zachycení konkrétní události či osudů některé osoby (např. relace o smrti Jana Želivského). K nejvýznamnějším rukopisům patří rukopis B, který obsahuje východočeské anály pro léta 1416-1441, sepsané hradeckým husitským měšťanem (snad J. Krušinkou) v poslední třetině 15. stol., a také rukopis R, kam byly začleněny deníkové záznamy let 1436-1448, vytvořené pražským utrakvistou, který působil ve staroměstské kanceláři. Do některých rukopisů pak byly zařazeny listiny a listy, některé jiné historiografické prameny – např. část *Kroniky Vavřince z Březové*, či *Verše proti kališníkům* z r. 1483, či pověsti jako např. *Boží trest*, který stihl Zikmunda za popravu Jana Roháče z Dubé. SLČ zachycovaly události z pohledu českého utrakvistického měšťanstva. Ve 40. letech 16. století jejich oblibu zastínila Hájkova *Kronika česká*.

Mikuláš Biskupec z Pelhřimova

Mikuláš Biskupec z Pelhřimova se narodil asi v polovině 80. let 14. století v arcibiskupském městě Pelhřimově v rodině měšťáckého radního. Základní vzdělání získal na pelhřimovské městské škole. Poté odchází na studia na pražskou univerzitu, kde se roku 1409 stává bakalářem svobodných umění. Roku 1411 je doložen jako člen nově zřízené koleje královny Hedviky, jež byla správou přičleněna k Betlémské kapli. O založení této koleje se výrazně zasloužil Jan Hus a Mikuláš patřil do okruhu jeho příznivců. Na kněze byl vysvěcen 30. března 1415, když už v září předchozího roku získal faru v Kondraci pod Blaníkem. Mikuláš sice nepatřil mezi zakladatele Tábora, ale k tábořským radikálům měl názorově blízko, a tak byl počátkem září roku 1420 na první tábořské synodě zvolen tábořským biskupem a starším. Nová tábořská církev nesdílěla názor, že biskup musí být vysvěcen metropolitou a dvěma biskupy, což už po staletí zajišťovalo novým biskupům apoštolskou posloupnost, jak tomu bylo v katolické církvi a jak o tom byla přesvědčena také církev podobojí. V Táboře se stal správcem nad káděmi a od roku 1432 i představitelem soudní správy. Někdy během 20. let přesídlil do Písku, druhého nejdůležitějšího města tábořského svazu, a jako biskup stál i v čele polních vojsk. V tábořské církvi vystupoval Mikuláš proti chiliastům přesvědčeným o brzkém konci světa, názorově měl blízko k Petru Chelčickému, s nímž se ale po čase rozešel. Jako hlavní tábořský ideolog jednal se zástupci pražanů, kde se vymezoval zejména proti Janu Rokycanovi. Tábořské učení obhajoval v dubnu 1431 na setkání v Karolinu. Od roku 1431 zasedal církevní sněm v Basileji, který měl řešit i dohodu s husity. Mikuláš se v květnu 1432 za tábory účastnil chebských jednání husitů se zástupci koncilu. Od ledna do dubna 1433 je aktivně přítomen na sněmu, kde hájil artikul o stíhání veřejných hříchů světskou mocí. Tábor se sice ke kompaktátům, uzavřeným roku 1436,

nepřipojil, ale dohodl se s králem Zikmundem, že Mikuláš a táborští kněží budou pokračovat v činnosti až do rozhodčího výroku čtyř pražských mistrů. Za tábory jednal Mikuláš s pražany roku 1443 v Kutné Hoře a o rok později v Praze, ale neúspěšně. Roku 1449 se Písek přidal na Rokycanovu stranu, podrobil se Jiřímu z Poděbrad a Mikuláš přechází do Tábora. Roku 1452 se vzdal Jiřího vojskům i Tábor, Mikuláš byl s dalšími tábořskými kněžími odvezen do Prahy, kde byl vězněn na Staroměstské radnici. Roku 1453 byl převezen do vězení na poděbradském hradě, kde umírá asi roku 1457 nebo někdy po tomto roce, bývá uváděn i začátek 60. let 15. století.

Třebaže nemáme zprávy o tom, že by Mikuláš studoval na teologické fakultě, zanechal po sobě literární dílo, které svědčí o jeho teologických znalostech, ať už to bylo v zápase s chiliasty proti knězi Kánišovi hned v počátcích Tábora nebo proti mistrům Příbramovi a Jíčinovi, posléze proti Rokycanovi a také při jednání o pražských artikulech v Basileji. Zabýval se především otázkami eucharistickými, v prostředí jitřeném chiliastickým očekáváním druhého příchodu Kristova vytváří (ale nedokončuje) střízlivý Výklad na Zjevení svatého Jana. Tábořskou věrouku obsahuje i jeho nejslavnější dílo Vyznání a obrana táborů a teologické zaměření nese i Kronika tábořská.

Vyznání a obrana táborů vzniká v souvislosti s disputací nejvýznamnějších představitelů obou pražanů a táborů – Rokycany a Mikuláše - roku 1431. Biskupec v ní představil hlavní body tábořského učení a v závěru se pokusil odrazit Rokycanovy obžaloby táborů. Po bitvě u Lipan Mikuláš Biskupec své české vystoupení v Karolinu literárně zpracoval v latinském díle, které později dostalo název Vyznání a obrana táborů.

Kronika obsahující při tábořských kněží – Chronicon continens causam sacerdotum Taboriensium

Převážně teologický ráz má i další Biskupcovo dílo, třebaže podle názvu by mělo jít spíše o dílo historiografické – Kronika obsahující při tábořských kněží a její napadání ze strany pražských mistrů, zkráceně Kronika tábořská. Její první část byla dokončena v prosinci roku 1435, tedy brzy po vzniku Vyznání a obrany táborů. Po stručné zmínce o Janu Husovi a Jeronýmu Pražském si zde Mikuláš všímá věroučných záležitostí od roku 1419 až do roku 1431, když závěr této části tvoří výtah z tábořské konfese. Druhá část je dovedena po smrti císaře Zikmunda a je poměrně stručná. Jde sice o období, kdy se Biskupec účastnil jednání v Basileji, ale zde se nerozepisuje do takových podrobností, jaké bychom uvítali, protože basilejským dějům se obšírně věnoval ve zvláštním spisu, na nějž zde odkazuje. Tento spis se však bohužel nedochoval. Tuto část dopsal v únoru 1442. Původně uzavřený spis doplnil někdy po roce 1444 o třetí část zachycující jednání táborů s utrakvistickou církví v letech 1441-1444. Mikulášova Kronika obsahuje zejména věroučné dokumenty táborů i jejich odpůrců.